

σμένη εἰς μόνον τὰς χεῖρας, ἀπόλλυσι τὴν ἐκπληκτικὴν δύναμιν, ἣν κέκτηται ὁ ἄγριος. Ὁ Ἰνδὸς τῆς Ἀρκτοῦς Ἀμερικῆς ἀνεγνώριζεν ἄλλοτε, προσαρμόζων τὸ οὖς εἰς τὸ ἔδαφος, τὸν κρότον τῶν βημάτων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ εἰς καταπληκτικὴν ἀπόστασιν. Τοιαύτην δξύτητα ἀκοῆς κέκτηνται ἔτι καὶ νῦν οἱ νομάδες Βελουτσῆς. Ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀραβίας ὁ Βεδουῖνος ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ἄμμου ἰχνῶν ἀνακαλύπτει μετ' ἐξαισίας ἐπιτηδεϊότητος ποιοὶ ἄνθρωποι καὶ ποῖα ζῶα διήλθον, καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐκ τῶν ἰχνῶν μαντεύει εἰς τίνα φυλὴν ἕκαστος ἀνήκει. Τὸ προτέρημα τοῦτο τῶν Βεδουῖνων ἀνέγραψε πρὸ ἑννεακοσίων χρόνων ὁ Ἄραβ γεωγράφος Μοσοῦδῖ ἐν τῷ συγγράμματι του *οἱ χρυσοὶ Λεϊμῶνες*. Τὴν αὐτὴν ἐπιτηδεϊότητα ἔχουσι καὶ οἱ Ὀττεντότοι. Οἱ Μιγκοπίκι καὶ οἱ Ἄνδαμνηοί, οἵτινες ἐν τούτοις κατέχουσι τὰς ἐσχάτας βαθμίδας τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως, τοσοῦτον εἶναι ὀξυδερκεῖς, ὥστε διακρίνουσι τ' ἀντικείμενα εἰς μέγιστον βάθος ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ δύνανται τὴν νύκτα εὐστόχως νὰ βάλωσιν ἐπὶ τὸ θήραμα. Οἱ δὲ μαῦροι τοῦ Ἄνω Λευκοῦ Νείλου τοσοῦτον ὀξεῖαν καὶ γεγυμνασμένην ἔχουσι τὴν ἀκοήν, ὥστε ἀκούουσι τὸν κρότον τυμπάνου εἰς καταπληκτικὰς ἀποστάσεις, οὐδέποτε ἀπατώμενοι οὔτε περὶ τοῦ μέρους ὁπόθεν ὁ ἦχος προέρχεται, οὔτε περὶ τῆς ἐννυίας τῶν τυμπανισμῶν, δι' ὧν οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι συνεννοοῦνται ἀλλήλοις.

Ὁ πολιτισμὸς, ἀναπτύσσων ἀφ' ἐνὸς τὴν διάνοιαν, ἐπαυξάνει ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐρεθιστικὴν δύναμιν τῶν νεύρων, καὶ προκαλεῖ πληθύνει νευρικῶν παθήσεων, ἀγνώστων ὀλοτελῶς εἰς τοὺς ἀγρίους. Ἡ παραφροσύνη εἶναι συχνοτέρα εἰς τὰς χώρας, ἔνθα ὑπάρχει μείζων διανοητικὴ ἀνάπτυξις. Ὁ πεπολιτισμένους ἄνθρωπος καθίσταται εὐαίσθητότερος εἰς τὰς σωματικὰς καὶ τὰς ψυχικὰς ὀδύνας. Οἱ περιηγηταὶ ἔμειναν ἐκθαμβοὶ βλέποντες πόσον ἀντέχουσιν εἰς τοὺς πόνους οἱ ἄγριοι, καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖνοι οἵτινες, ζῶσι γυμνοί. Ἀναφέρουσι δὲ περιεργότατα παραδείγματα περὶ τῶν Ἐρυθροδέρμων καὶ τῶν Βισαριέ. Ἡ τοιαύτη ἀναισθησία προεκάλεσε παρὰ τοῖς βαρβάρους τὴν χρῆσιν τῶν βασάνων, οἳ εἰσὶν ἡ ἐκδορὰ τῶν αἰχμαλώτων, ἀπεικονιζομένων ἐν ἀσσυριακοῖς ἀναγλύφοις, ἡ ἀκρωτηριασμοῦ, ὃν οἱ Ἰσραηλίται παρέλαβον παρὰ τῶν Χαναναίων, ἡ ἐκδορὰ τῶν κρανίων, συνηθεστάτη παρὰ τοῖς Ἐρυθροδέρμοις καὶ περὶ ἧς ὁ Στράβων μαρτυρεῖ ὅτι ἦν γνωστὴ παρὰ τοῖς Σαραπάραις τῶν ὀρέων τῆς Ἀρμενίας. Ὁ Θουκυδίδης, ποιούμενος λόγον περὶ τῆς ὀμότητος τῶν Θρακῶν, παρατηρεῖ τὴν ἀντίθεσιν, τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τῆς ὀμότητος τῶν βαρβάρων καὶ τῶν ἡμερωτέρων ἠθῶν τῶν ἀνεπτυγμένων λαῶν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ.

Ἐν γένει δὲ τὸ εἶδος τοῦ βίου λαοῦ τινὸς

ἀναπτύσσει ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν αἴσθησιν αὐτοῦ πρὸς βλάβην τῶν ἐπιλοίπων τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει ἐπίσης καὶ διὰ τὰς διανοητικὰς δυνάμεις.

Ἐπειτα συνέχεια

***

ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη σκοπὸν εἶχομεν νὰ ἀνακοινώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίας ὀλίγα μὲν τινα καὶ πρόχειρα, δυνάμενα ὅμως νὰ παράσχωσιν ἀφορμὴν εἰς βαθύτερας καὶ σπουδαιοτέρας σκέψεις, περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις γαλλικοῦ θεάτρου. Ἀνεκοπτόμεθα ὅμως καὶ ἀνεβάλλομεν τὴν περὶ τούτου ἀσχόλησιν διὰ δύο διαφόρους λόγους· τὸ μὲν, ἀνεμένομεν νὰ λήξῃ ἡ ἐφετεινὴ θεατρικὴ περίοδος, μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ ὑποληφθῶμεν εἰδικοὶ πολέμιοι τῆς κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα θεατρικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ εἰς καταστροφὴν αὐτῆς, ἔστω καὶ ἀκουσίως καὶ ἀνεπιγνώστως ἐργαζόμενοι· τὸ δὲ, ἀνεμένομεν ἐπίσης νὰ κοπᾶσθαι ὅπως οὐκ ἔστιν ἐπιτηδεύοντες, οὐδεμίαν ἔχοντες διάθεσιν νὰ παραστώμεν ματαιοσκόλους ἀκαιρολογοῦντες, ἐν σπουδαίοις, καὶ νὰ προκαλέσωμεν διὰ φαινομένης ἐλαφροῦς παράδοξόν τινα μορφασμὸν ἢ καὶ δυσάρεστότερόν τι ἐπιφώνημα τῶν σπουδαιοτέρων ἡμῶν ἀναγνωστῶν.

Καὶ ἐξέλιπε μὲν ἤδη ὁ πρῶτος ἐκεῖνος τῆς ἀναβολῆς λόγος, διότι τὸ γαλλικὸν τοῦ παρελθόντος χειμῶνος θεάτρον, ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ χωρὶς τινος ἐξωθεν πολέμου, κικῆν κακῶς κατέληξε τὴν ζωὴν, οὐδεὶς δὲ, πιστεύομεν, ὑπάρχει εὐδιάθετος νὰ ζητήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ συγχωροχάρτις, ἐπικαλούμενος τὸ ἐλεῆμον ἐκεῖνο χριστιανικὸν ῥητόν: ὁ ἀποθαιῶν δειδικαίωται. Δὲν ἐξέλιπεν ὅμως ἔτι, φοβούμεθα, ὁ δεῦτερος τῆς ἀναβολῆς λόγος, οὔτε κατέπεσεν ὅλως, εἰ καὶ μεγάλως φαίνεται μετριασθεῖς, ὁ πατριωτικὸς ἐκεῖνος πυρετός, ὁ διὰ μαγικῆς ῥόδου ζητῶν νὰ μεταβάλῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς ἔνοπλον στρατόπεδον, καὶ ἔγκλημα φυσικῶς ὑπολαμβάνων πάντα οἷον δῆποτε περὶ οἰουδῆποτε ἄλλου ἀντικειμένου λόγον. Διὰ τοῦτο δὲ, καὶ σήμερον ἔτι, ἐπιχειροῦντες, μετὰ μακρὰν χρόνου ἀναβολὴν, νὰ σημειώσωμεν ὀλίγας τινὰς ἡμῶν σκέψεις περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις γαλλικοῦ θεάτρου, αἰσθανόμεθα εὐλόγως τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν ἡμετέραν ἐπιβολὴν πρὸς ἐκείνους τῶν ἀναγνωστῶν, οἵτινες δύνανται—τίς οἶδε—νὰ κατηγορήσωσιν ἡμῶν ἀσύγγνωστον ἐλαφραῖαν ἐπὶ τῇ προκειμένῃ διατριβῇ.

Δὲν δύναται τις ἀληθῶς νὰ ἀρνηθῆ, ὅτι ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου ἐπεκράτησεν ἐν Ἀθήναις, ἐξ ἰσχυρῆς δὲ πλῆθους καὶ χρόνιου κατέστη νόσημα ἢ ἰδέα, ὅτι θεάτρον σημαίνει διασκεδᾶσιν καὶ

οὐδὲν ἄλλο. Ἡ μερίς ἐκείνη τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ, ἡ πολλὴ μὲν καὶ ἐν πλειονοψηφίᾳ πληροῦσα συνήθως τὰ ἐδῶλια τοῦ Φαληρικοῦ θεάτρου καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, μικρὰ δὲ καὶ ἐν μειονοψηφίᾳ συρρέουσα ἐντὸς τῆς ἀραχνοσκεπούς αἰθούσης τοῦ χειμερινοῦ ἡμῶν θεάτρου, οὐδὲν ἄλλο δυστυχῶς φαίνεται ἐπιδιώκουσα, ὁσάκις μεταβαίνῃ εἰς τὸ θέατρον, ἢ τὴν ἀπλήν τέρψιν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἰδίως καὶ τῶν ὤτων, ἡδονὴν αἰσθητικὴν μὲν πάντως, ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινωτέραν καὶ προστυχωτέραν οὕτως εἰπεῖν τῆς λέξεως σημασίαν. Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβοῦς καὶ τὸ θέατρον, ὡς ἔχει σήμερον καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἐν Ἀθήναις, προγράφεται μὲν καὶ κακίζεται ἀδιακρίτως καὶ προπηλακίζεται παρὰ τῶν σοβαρῶν καὶ ἀδιαπτῶτως συνωφρωμένων, τῶν καταλογιζόντων εἰς παραλυσίαν καὶ ἀμάρτημα πᾶσαν τέρψιν καὶ διασκέδασιν, πανηγυρίζεται δὲ τοῦναντίον καὶ ἐκθειάζεται, ἀδιακρίτως ἐπίσης καὶ ἀνεπιγνώπτως, παρὰ τῶν οὐδὲν ἄλλο ἢ συμπόσιον ὑπολαμβανόντων τὸν βίον, καὶ εὐχρέστως χωνεύοντων τὸ γευμά των πρὸς τὰ ὀρηκτικὰ μέλη τῆς *Fille de Madame Angot*, ἢ πρὸς τὸν ρυθμὸν τοῦ κόρδακος τῶν *Domestiques*.

Ὅτι εἰς οὐδετέραν τῶν τάξεων τούτων κατατασσόμεθα, νομίζομεν περιττὸν καὶ νὰ σημειώσωμεν. Φρονοῦμεν, τὸ καθ' ἡμᾶς, ὅτι εἶνε μὲν τὸ θέατρον διασκέδασις αἰσθητικὴ, καὶ ἡ εὐγενεστάτη μάλιστα, ἀλλ' ὅτι εἶνε συνάμα καὶ διανοητικὴ ἀπόλαυσις, ἡ ὑψίστη πασῶν, καὶ ὅτι ἀπαραίτητον εἶνε, ὅπως ἀσφαλῶς κριθῆ τὸ ἀναγκαῖον καὶ σκόπιμον τῆς ὅπου δῆποτε ὑπάρξεως τοιοῦτου ἢ τοιοῦτου θεάτρου, νὰ ἐξετασθῆ πρότερον λεπτομερῶς, ἂν καὶ κατὰ πόσον τοῦτο πληροῖ τοὺς ὄρους ἐκείνους, ἂν τουτέστι συντελεῖ οὐ μόνον εἰς πρόχειρον διασκέδασιν τοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς διανοητικὴν αὐτοῦ συνάμα μὀρφωσιν, καὶ εἰς διάπλασιν καλλιαισθητικὴν. Ἐκ τοιαύτης δ' ἐπόψεως ἐπιλαμβάνομεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα διὰ μικρῶν τὸ παρ' ἡμῖν ἀπότινος εἰσομισθὲν γαλλικὸν θέατρον, ὑπὸ τὴν ἀλλόκοτον καὶ πῶς σύνθετον μορφήν, ἣν βαθμηδὸν περιεβλήθη, θωπεῖον τὰς ἀψικόρους ὀρέξεις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ.

Ἐλπίζοντες δὲ, ὅτι ἡ τοιαύτη ἔρευνα, καὶ τὰ πορίσματα εἰς ἃ θέλει κατ' ἀνάγκην καταλήξει ἡ ἡμετέρα ἐξέτασις εἰσὶν ἄξια τοσαύτης καὶ πατριωτικῆς μερίμνης καὶ προσοχῆς, ὅσης καὶ ἡ ἄσκοπος ἡμῶν πολιτικῆ τύρβη, πεποιθήσιν ἔχουσα ἀδιάσειστον, ὅτι οἱ ἀπαθείς καὶ ἀπροκατάληπτοι τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν θέλουσιν ἐν τέλει συνομολογήσει, ἢ οὔτε φροῦδον ἀγῶνισμα οὔτε ἄκαιρος ματαιοσχολία εἶνε νὰ ἐξετασθῆ ἐπισταμένως πληγῆ ξένη μὲν καὶ παρείσακτος, ἀλλ' ἀπειλοῦσα νὰ καταστῆ ἐθνικὴ καὶ χρονία, καὶ νὰ διαφθείρῃ ἐπὶ τέλους πρόβριζον οὐ μόνον τὴν καλλιαισθησίαν ἡμῶν καὶ τὸ

ἐθνικὸν αἶσθημα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν μόλις προκύπτουσαν δειλὴν φύτραν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν θεάτρου.

Ἀδιάρκρον ἴσως εἶνε νὰ ἐξετασθῆ ἐνταῦθα ἱστορικῶς ἢ παρ' ἡμῖν εἰσαγωγή τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου. Ἀφ' οὔτου ἡ προσωρινὴ καὶ τυχαία ὁλως ἐν Ἀθήναις διαμονὴ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς ἐταιρίας τοῦ *Manasse* παρέσχε τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1869 εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κοινὸν τὴν ἐρεθιστικὴν ἀπόλαυσιν τῶν πρωτοφανῶν διὰ τὴν ἑλληνικὴν πρωτεοῦσαν θελγήτρων τοῦ Ὀρφέως ἐν Ἄδου καὶ τῶν *Λεμβοδρομῶν* τοῦ *Σηκουάνα*, βέβαιον ὅπως δῆποτε καὶ ἀναμφισβήτητον εἶνε, ὅτι τὸ γόητρον τοῦ ἐπεισάκτου ἐκείνου καρποῦ ὑπῆρξε τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐ μόνον μεγάλῃ τοῦ κοινοῦ μερίς, κεκορησμένη ἄλλως τῶν μονοτόνων καὶ στερεοτύπων μελωδιῶν τοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος καὶ τῆς παραφάνου αὐτῶν ἐρμηνείας, κατεγοητεύθη καὶ σχεδὸν ἀπεμωράνθη ἐκ τῆς μουσικῆς ἐκείνης καὶ δραματικῆς βωμολοχίας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἔτι, οἱ δυσπροσιτότεροι μὲν εἰς τὴν γοητείαν ἀλλὰ μεταβολῆς ὅπως δῆποτε ὀρεγόμενοι, ἄσμενοι ἀπέθησαν εἰς τὸ ρεῦμα, καὶ πάντες σχεδὸν μιᾷ φωνῇ ἐπεζήτησαν θέατρον γαλλικόν. Καὶ πόθεν μὲν ὁ δυσπατάλακτος οὗτος ἔρωσ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὰ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀποβλητότατα προϊόντα τῆς νεωτέρας γαλλικῆς σκηνῆς, ἅτινα ἐδύθησαν ἐν Ἀθήναις, θέλει φυσικῶς ἐκ τῶν κατωτέρω ἐξηγηθῆ. Ἰδίως ὅμως πρέπει νὰ ἐρευνηθῆ, ὁποῖός τις ἦτο καὶ πῶς ἐγεννήθη καὶ ὠρίμασεν ὁ τοσοῦτον νόστιμος ἐκείνος καρπός, ὃ μέχρις ὀλιγώματος τέρψας τοὺς οὐρανίσκους τοῦ ἡμετέρου κοινοῦ, καὶ τίνες εἶχον ἀρετάς, μουσικὰς ἢ δραματικὰς, τὰ σκηνακὰ ἔργα, ἅτινα, ἐπὶ ἀδρᾶ πάντοτε κυβερνητικῆ χρηρηγία, παρετέθησαν εἰς ἐστίασιν αὐτοῦ.

Ἐν Γαλλίᾳ, ὡς γνωστὸν, ἡ κάλλιον εἰπεῖν ἐν Παρίσιος, — διότι ὑπὸ θεατρικὴν ἔποψιν οἱ Παρίσιος εἶνε ἡ Γαλλία, — εἰσὶ διάφορα καὶ ποικίλα τὰ θεάτρα. Ἐκαστον δὲ εἶδος θεατρικῆς παραγωγῆς ἔχει καὶ βωμὸν ἴδιον καὶ κοινὸν χωριστὸν καὶ συγγραφεῖς προμηθευτάς ἰδιοφυεῖς καὶ πρὸς τοῦτο μόνον ἐργαζομένους. Δὲν προτιθέμεθα ἐνταῦθα, οὔτε ἀναγκαῖον εἶνε νὰ ἀναδράμωμεν ἱστορικῶς τὴν γενεαλογίαν τῶν παρισινῶν τούτων θεαμάτων· τοῦτο δὲ μόνον σημειοῦμεν, ὅτι τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐκεῖνα ἰδίως, ἅτινα ἐχρησίσμευσαν ὡς πρότυπα τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς σκηνῆς, οὔτε ἐκ μουσικῆς τίνος ἢ δραματικῆς ἀνάγκης ἐγεννήθησαν, οὔτε φυσικὰ καὶ ἀναπόφευκτα ὑπῆρξαν προϊόντα τῆς προόδου τῆς τέχνης. Τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν παρήγαγεν ἡ κερδοσκοπία εὐφυτὰ μετρικῶν ἄλλως δραματοποιῶν καὶ μελοποιῶν, μὴ δυναμένων νὰ ἐξάρωσι τὴν τέχνην των εἰς τὸ ὕψος τῆς γνησίας τραγωδίας ἢ κωμωδίας καὶ τοῦ σοβα-

ροῦ μελοδράματος, ἄλλα δὲ ἐτέχθησαν, δίκην νοσηρῶν ὑπερσάρκωμάτων, ἐκ τῆς παντελοῦς καταπτώσεως τῆς δραματικῆς καὶ μουσικῆς παραγωγῆς· ἐν Γαλλίᾳ, καὶ εὐνοηθέντα ὑπὸ τῆς εὐτραπέλου καὶ ἀψιχόρου γνώμης τοῦ συμμιγροῦς παρισινοῦ κοινοῦ, ἐκραταιώθησαν βαθμηδὸν καὶ κατέσχυσαν ἐπὶ τέλους πάσης ἄλλης σκηνηκῆς παραστάσεως. Καὶ ἐκείνων μὲν ὁ χειριστοὺς ἀντιπρόσωπος ὑπῆρξε καὶ μένει μέχρι σήμερον ἡ *μελοκωμῳδία* (*vaudeville*) καὶ ἡ μετ' ἄματων κωμῳδία (*comédie vaudeville, comédie mêlée de couplets*), τούτων δὲ τὸ βωμολοχικὸν *μελόδραμα* ἢ *μελοδραμάτιον* (*Opéra-bouffe, opérette*), ἀληθῆς τοῦ μελοδράματος ὑποκορισμὸς, ὀφειλόμενος εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Offenbach, καὶ τῶν ἀξίων του μαθητῶν Lecoq, Hervé, Vasseur καὶ τοῦ λοιποῦ περὶ αὐτοὺς ὀμίλου.

Περίεργον ἴσως θέλει φανῆ εἰς τὸν μὴ γνωρίζοντα τὴν ἀπὸ τριακονταετίας ἤδη κοινωνικὴν τῆς Γαλλίας κατάστασιν, πῶς τὰ ἐκ πάσης ἐπόψεως ἀπόβλητα ταῦτα μουσικὰ καὶ δραματικὰ προϊόντα, τὰ οὐδὲν ἐνέχοντα ὑγιᾶς καλλιαισθητικὸν θέλητρον, καὶ εἰς ταπεινὴν μόνον καὶ χμαιπετῆ θωπεΐαν τῶν αἰσθήσεων ἀποβλέποντα, κατῳρώθησαν κατ' ὀλίγον ἀπὸ μικρῶν καὶ λιμαρῶν παραφουδῶν νὰ ἀνακλαδωθῶσιν εἰς ὑψηλότερα καὶ εὐρύσια δένδρα, συγκαλοῦντα ὑπὸ τὴν γόνυσσάν καὶ μεθυστικὴν αὐτῶν σκιάν τὰ ἐκ παντὸς τρόπου ἡδονὴν διψῶντα πλήθη τοῦ τε γηγενοῦς καὶ ὀθνείου παρισινοῦ κοινοῦ. Ἔτι δὲ παραδοξότερον θέλει φανῆ εἰς τὸν λησμονοῦντα τὸ ἐν παντὶ πανίσχυρον κράτος τοῦ γαλλικοῦ συρμοῦ, πῶς τὰ θεατρικὰ ἐκεῖνα ἐξχλωμάχοντα, τὰ πρὸς οὐδεμίαν ἀντέχοντα κριτικὴν, περιήλθον ἐν τούτοις ἐν πομπῇ καὶ θριάμβῳ τὸν κόσμον δόλοκληρον, παλαιὸν καὶ νέον, καὶ ἔδρεψαν δάφνας, καὶ ἐχειροκροτήθησαν καὶ ἐκένωσαν τοῦ εὐκαταφόρου κοινοῦ τὰ βαλάντια. Οὐδέτερον ἦμος ἄπορον. Εἶνε δυστυχῶς ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι τὸ πληροῦν τὰς αἰθούσας τῶν θεάτρων παρισινὸν κοινὸν—ἐκτὸς τῆς ἀσημάντου ὑγιᾶς μειονοψηφίας, ἣτις παραμένει πιστὴ εἰς τὴν *Γαλλικὴν κωμῳδίαν* καὶ τὸ *Μελόδραμα*—ζητεῖ ἐκ παντὸς μέσου διασκέδασιν ἡμβλυμένα καὶ πλεον ἔχον τὰ αἰσθητήριά του πρὸς τὰ παραδεδωμένα καὶ ἀνώδινα πάντως θεατρικὰ κέντρα, ἀναισθητοῦν ὅλους καὶ ἀπαθῆς διαμένον πρὸς τοῦ κλασικοῦ δράματος καὶ μελοδράματος τὰ γνωστά ἤδη καὶ καθημαξευμένα τεχνάσματα, θέλει πολὺ τὸ πέπερι ὅπως αἰσθανθῆ κινεζόμενον τὸν οὐρανίσκον του, ἄφθονον τὴν φρίκην καὶ τὸ αἶμα ὅπως ἀνορθωθῶσιν ἐκ τραγικοῦ ἐλέου αἱ τρίχες του, γυμνότητά δὲ παντελῆ τῶν κοινωνικῶν κακιῶν καὶ ἀμαρτημάτων καὶ ἀνυπόκριτον τὴν ἀναίδειαν καὶ τὴν παροίνιον βωμολοχίαν, ὅπως κινήθωσιν

εἰς γέλωτα τὰ βεβροχημένα καὶ ἀπόκορα χεῖλη του. Τοιοῦτο κοινὸν δὲν δύναται φυσικῶς νὰ εὐθυμῆσῃ χωρὶς νὰ μεθυσθῆ, μήτε νὰ γελᾷσῃ χωρὶς νὰ γαργαλισθῆ. Ἀπαθῆς καὶ πλήρης ἀπογοητεύσεως, γεγηρακὸς δὲ καὶ ἀπρηδυλωμένος ἔχον τὰς αἰσθήσεις, ζητεῖ εὐλόγως ἐξωθεν τὴν λείπουσαν αὐτῷ φαιδρότητα, καὶ λησμονοῦν ὅτι ψευδῆς καὶ νοσηρὰ εἶνε ἡ ἀπὸ τῆς μέθης εὐθυμία, μορφασμὸς δὲ ἀπείσιος καὶ πολὺ τῆς λύπης λυπηρότερος ὁ ἀπὸ τοῦ κνισμοῦ γέλως, προσφεύγει ἀναγκαιῶς εἰς ὄργια, ὅπως ἀναπληρώσῃ τῆς ἀποτετριμμένης νεότητος τὴν σφριγῶσαν ζωὴν, εἰς οἰνοβαρεῖς ἀγρυπνίας, ὅπως βαυκαλήσῃ διὰ ψευδῶν γελῶτων τὴν ἀπογοήτευσιν αὐτοῦ, καὶ εἰς βεβιασμένην καὶ συνθηματικὴν βωμολοχίαν, ὅπως ἀπατήσῃ τὴν πνευματικὴν του νάρκην. Εἰς τόπον ἐπομένως ὅπου ἡ ἱερότης τοῦ γάμου κατήνησε χλεύη ἐν τῇ ἀνθρώπῃ κοινωνίᾳ, ὅπου αἱ γυναῖκες ψιμιυθιοῦνται δημοσίᾳ καὶ ἡ ἀγοραπωλησία τοῦ σώματος εἶνε κοινὸν γεγονός, τελούμενον ἀναφανδὸν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς ἀρχῆς καὶ τὰς ἐπικροτήσεις τῶν παρισταμένων, ὅπου ὑπολαχιδάναται βλάξ ὁ λέγων πίστις συζυγικὴ καὶ ἡλίθιος ἐπαρχιώτης ὁ εἰς τὴν αἰδῶ πιστεύων, εἰς τοιοῦτον τόπον φυσικὸν ἦτο, ἐννοεῖται, νὰ φυῆ καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ τὸ βωμολοχικὸν *μελόδραμα*, ἢ *κωμῳδία* τοῦ θεάτρου τοῦ Palais Royal καὶ ἡ μελοκωμῳδία τῶν Variétés, εὐλογον δὲ ἦτο νὰ χειροκροτηθῶσι τὸ *Ἀργυροῦν τῶμπαρον* καὶ αἱ *Ἐκατὸν Παρθένου*, ἢ *Γέφυρα τῶν στεταγμῶν* καὶ ἡ *Περιχλωλ*. Πλὴν δὲ τῆς αἰσθητικῆς ταύτης ιδιοσυγκρασίας τοῦ παρισινοῦ κοινοῦ, ὅπερ τοσοῦτον ἐσχάτως διέφθειρε τὴν σκηνηκὴν παραγωγὴν τῆς Γαλλίας καὶ τοσοῦτον ὑπ' αὐτῆς, κατ' ἀναγκαιάν ἀλληλεπίδρασιν, διεσθάρη, δὲν πρέπει τις νὰ λησμονήσῃ καὶ τὸ φύσει εὐκατάφορον τοῦ πολλοῦ καὶ κοινοῦ πλήθους πρὸς πᾶσαν πρόχειρον, καίτοι πως ἄσεμνον, διασκέδασιν, οὔτε τὸ κτηνωδες ἐκεῖνο ὀρμέμφυτον, ὅπερ μόνον ἡ ἐπιμεμελημένη ἀνατροφή βαθμηδὸν ἀποξέει, καὶ ὅπερ ἄλλως παρασύρει τὸν πολὺν ὄχλον εἰς ἀπόλαυσιν καὶ ἐπιδοκιμασίαν ἀποβλήτων μὲν ἠθικῶς καὶ καλλιαισθητικῶς, ἐπαγωγῶν ὅμως καὶ τὸν γέλωτα κινούντων θεατρῶν. Ὁ μὴ προσηκόντως ἀναθεραμμένους ἀνθρώπους ἀσμενίζει γελῶν πρὸς πᾶν τὸ γελοῖον, ἥκιστα δὲ ἀναλογίζεται ἂν ἡ αἰδῶς ἐπιτρέπει τὸν γέλωτα, καὶ τέρεται εὐχερῶς ἐκ τῆς βωμολοχίας, διότι δυσκόλως δύναται νὰ διακρίνῃ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀστεϊότητος, διότι τὰ μεταξὺ ἠθικοῦ καὶ ἀνηθικοῦ ὄρια εἶνε συγκεχυμένα καὶ ἀόριστα ἐν τῇ διανοίᾳ του καὶ λίαν ἀμυδρὰ ἢ τὸ βδελυρὸν ἀπὸ τοῦ μὴ τοιοῦτου διαχωρίζουσα γραμμὴ. Ὁ βαθὺς δὲ οὗτος ψυχολογικὸς λόγος, ὅστις ὑπῆρξεν ἐν παντὶ καὶ πάντοτε ἡ κυριωτάτη ἀφορμὴ τῆς διὰ τοῦ ἀμούσου πλήθους διασφορᾶς τῶν κοινω-

νιών, εἶνε καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐν τῶν μεγίστων αἰτίων, δι' αἱ ἀσεμνότητες καὶ βδελυγμῖαι τῆς νέας γαλλικῆς σκηνῆς, αἱ ἀπὸ τῶν τριόδων καὶ τῶν παροδίων ἰκριωμάτων μεταστάσαι βαθμῆδόν εἰς τὰ θέατρα, οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ κατέστησαν ὑπὸ τὴν δευτέραν αὐτοκρατορίαν ἐπιδημικὸν νόσημα, μεταδοθὲν ἀπὸ τοῦ ὄχλου καὶ εἰς τὰ κρείττονα τῆς κοινωνίας πρόματα, ἀλλὰ καὶ πέραν τῆς Γαλλίας, καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν, ἐκράτησαν κατ' ὀλίγον ἀπόλυτον τὸ κράτος, καὶ κατέκλυσαν τὰ θέατρα ἐν τε πρωτοτύπῳ καὶ μεταφράσει· καὶ μῆσαι, καὶ πολλοὺς θεατρῶνας ἐπλούτισαν, καὶ πολλὰς διέφθειραν κοινωνίας. Εἰς τὴ τελευταίον δὲ τοῦτο συνετέλεσε, πλὴν τῶν γενικωτέρων αὐτῶν λόγων, καὶ ὁ εἰδικώτερος ἐκεῖνος, οὐτινος ἀνωτέρω ἐν παρόδῳ ἐμνημονεύσαμεν, τὸ πανίσχυρον τούτεστι ἀνά τὸν κόσμον σύμπαντα κράτος τοῦ παρισινοῦ συρμοῦ.

Ὅσα καὶ ἂν διαβρῆχῶσι φωνάζοντες καὶ διαμαρτυρούμενοι οἱ γερμανοὶ, ὅσα καὶ ἂν ἀντιστρατεύονται οἱ ψυχροὶ ἄγγλοι, ὅσα καὶ ἐπικρίνωσιν οἱ σοβαροὶ τῆς γῆς, ἀληθῆς καὶ ἀναντιρρήτον εἶνε σήμερον, ὅτι ἡ Γαλλία, ἢ μάλλον εἰπεῖν οἱ Παρίσιοι, παράγουσι δι' ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὅτι ὅλος ὁ κόσμος πληρώνει ἀγοράζων τὰ προϊόντα τῶν Παρισίων. Ἡ Εὐρώπη δόλοκληρος καὶ ἡ Ἀμερικὴ τρώγουσι σήμερον ὡς θέλουσιν οἱ γάλλοι μάγειροι, ἐνδύονται ὡς ὀρίζουσιν οἱ γάλλοι ράπται, καὶ διασχεδάζουσιν ὡς νομοθετοῦσιν οἱ ἐν Παρίσιος μέδοντες τοῦ συρμοῦ, τούτεστιν ὁ ἡμῖκοσμος τοῦ ὠραίου φίλου καὶ οἱ ἀνδρόγονοι γυναικοπίπαι τοῦ Ἀγγλικοῦ καφεκείου. Ἄν δὲ μέγας τῆς Γαλλίας πολιτικὸς ἐλεγέ ποτε αὐταρέσκως περὶ τῆς πατρίδος του, ὅτι ὁ κόσμος πταρνίζεται, ὅταν ἡ Γαλλία κρολογῆ, πολλὸ ἀληθέστερον δύναται σήμερον νὰ ῥηθῆ, ὅτι ὁ κόσμος κλονεῖται καὶ κονδυλᾷ ὅταν οἱ Παρίσιοι μεθύουσι. Μεθύουσι δὲ δυσυχῶς πολὺ συχνὰ οἱ Παρίσιοι σήμερον, καὶ διὰ τοῦτο ἤρχισε τοσοῦτον ἀποτροπαίως κονδυλώσα καὶ κλονουμένη ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινωνία. Μὴ δέ τις ὑπολάβῃ, ὡς ἠκούσαμεν πολλάκις πολλοὺς τῶν φανατικῶν γαλλοφίλων ἐνισταμένους, ὅτι οἱ ξένοι μάλλον, οἱ πανταχόθεν τῆς γῆς εἰς Παρίσιους συρρέοντες ὅπως δαπανήσωσιν εἰς διασκέδασιν αὐτῶν τὸ περισσεῖον τοῦ βαλάντιου των, διέφθειραν τοὺς Παρίσιους καὶ παρεμόρφωσαν ἰδίως εἰς ἔκτρωμα τὴν θεατρικὴν καλλιαισθησιν τοῦ γαλλικοῦ κοινοῦ, καὶ παρήλλαξαν εἰς ἐξάμβλωμα τὴν δραματικὴν καὶ μελοδραματικὴν παραγωγὴν τῆς Γαλλίας. Βέβαιον εἶνε, ὅτι τὸ ἥμισυ κἂν, ἂν οὐχί τι πλέον τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ εἰδικὰ παρισινὰ θέατρα, τούτεστιν εἰς τὸ Palais Royal, εἰς τὴν Renaissance, εἰς τὴν Gaîté, εἰς τὰς Variétés, καὶ εἰς τὰ τούτων παραπλήσια, εἶνε ξένοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, Φειδιππίδαι

νεανίσκοι, μὴ γνωρίζοντες πῶς τάχιον καὶ εὐαρεστότερον νὰ καταβροχθίσωσι τὴν οὐσίαν τῶν Στρεψιάδων αὐτῶν πατέρων, καὶ πρὸς οὐδένα σκοπὸν ἄλλον μεταβαίνοντες εἰς Παρίσιους, ἢ μόνον ὅπως χωνεύσωσιν εὐαρέστως πρὸ τῶν ἀκόμων παρισινῶν σκηνῶν ὅτι ἔφαγον μετὰ φαιδρῶν συνδαιτυμόνων ἐν τοῖς ἐξιαστορίοις τοῦ συρμοῦ, καὶ παρατείνωσιν ἔπειτα παρὰ τῷ Helder τὰ βωμολόχα σκώμματα, ὅσα ἔχουσιν ἐτι ἐνανυκᾶ ἀπὸ τῆς πρὸ μικροῦ παρεστάσεως. Ἄλλὰ βέβαιον ἐπίσης εἶνε καὶ ἀναμφισβήτητον, ὅτι οἱ ξένοι οὗτοι τερψιθῆραι μεταβαίνουσιν εἰς Παρίσιους, γνωρίζοντες ἐκ προοιμίων ὅποια ἐκεῖ τοὺς ἀναμένει ἐστίασις, καὶ πληρέστατα συνειδότες ὅποια τὰ εἰς τὸ βαλάντιον αὐτῶν προσιτὰ ὄναι. Ὅπως δὲ πάσης ἀμφιβολίας ὑπέρτερον εἶνε, ὅτι πρώτη καθιστᾶται ἡ ἀγορὰ καὶ πρῶτοι ἀναπτύσσουσι τὰ ἐμπορεύματά των οἱ πωληταὶ, κατόπιν δὲ συρρέουσιν οἱ ἀγορασταὶ καὶ οἱ πελάται, οὕτως ἐπίσης οὐδεμίαν, νομίζομεν, ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν, ὅτι πρῶτον διεπλάσθησαν ὑπὸ τῶν Παρισινῶν ὡς διεπλάσθησαν οἱ Παρίσιοι, καὶ κατόπιν συνέρρευσαν περὶ τὴν κυψέλην οἱ ἀγοροὶ τῆς ὑψηλίου κηφῆνης. Ἄλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε μακρὰς ἀναπτύξεως δεκτικόν, καὶ πολὺ τῶν ὀρίων τῆς προκειμένης διατριβῆς μακρότερον τὸ βέβαιον εἶνε, καὶ τοῦτο ἀναντιρρήτως κυροῖ ἐπισταμένη καὶ ἐνδελεχῆς κοινωνικὴ μελέτη τῶν Παρισίων καὶ τοῦ παρισινοῦ βίου, ὅτι ἐν τῇ γαλλικῇ μεγαλοπόλει ἐγεννήθη τὸ πρῶτον ἡ νόσος, καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα μετετέθη εἰς τὸν λοιπὸν κόσμον, οὐ μόνον τὸν πεπολιτισμένον, ἀλλὰ καὶ τὸν θέλοντα ἔτι νὰ παρίσταται ὡς τοιοῦτος.

Εἰς ταύτην δὲ τὴν δευτέραν τάξιν, εἰς τὴν τάξιν τοῦ βατράχου τοῦ αἰσωπείου μύθου, τοῦ ἐκ παντὸς τρόπου ἀγωνιζομένου νὰ ἰσωθῆ πρὸς τὸν εὐσωμον βουὸν τοῦ λειμῶνος, κατατάσσεται ἀδιστακτικῶς τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν. Σπουδαιότατον καὶ πολλοῦ βεβαίως κόπου ἄξιον θέμα ἤθελεν εἶναι νὰ ἐξετασθῆ, ἐν τίνι καὶ κατὰ πόσον ὑπῆρξεν ὀλεθρία ἢ ἐπὶ τὴν νηπιάζουσαν ἐλληνικὴν κοινωνίαν ἐπιβροχὴ τοῦ ξένου, καὶ ἰδίως τοῦ γαλλικοῦ πολιτισμοῦ, τίνας καὶ πῶς καὶ πρὸς ποῖον ἡμῶν ἔθνηκον ὄφελος ἀντεγράψαμεν νεωτερισμοὺς τῆς Ἑσπερίας, ἐκ τίνος δὲ λόγου καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν ἀπεπιθηκίσαμεν πάντα τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν μορφοσμὸν, καὶ κατηντήσαμεν τέλος νευρόσπαστα ἑτεροκίνητα, ἀνανεύοντα καὶ κατανεύοντα πρὸς πάντα θεσμὸν τοῦ παρισινοῦ καὶ τοῦ βιενναίου συρμοῦ, ἀποδιοπομπούμενοι καὶ χλευάζοντες τὰ πάτρια ἔθιμα καὶ τὴν ἔθνηκὴν ἡμῶν ἀτομικότητα, καὶ ἐναμίλλως ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐξισωθῶμεν πρὸς κόσμοις γεγηρακότας, ἡμεῖς οἱ νήπιοι, πρὸς ἔθνη ἀπόκορα, ἡμεῖς οἱ πεινῶντες ἔτι τὸν ἄρτον τοῦ πολιτισμοῦ τὸν ἐπιούσιον. Τὸ θέμα ὅμως τοῦτο

δὲν εἶνε δυστυχῶς τοῦ παρόντος, καὶ ὀλίγα τινα μόνον κατ' ἀνάγκην δύναται περὶ αὐτοῦ νὰ σημειωθῶσιν, ὡς ἀπαραίτητον προεισόδιον τῆς παρ' ἡμῖν εἰσαγωγῆς τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου. Ἐσυνειθίσασμεν ἄπαξ τοὺς οὐρανίσκους ἡμῶν πρὸς τὴν γαλλικὴν μαγειρικὴν, καὶ ἐπιζητοῦμεν σήμερον, ἄπληστοι ὀφθαλμοί, τὰ καρυκεύματα τῶν παρισινῶν μαγειρῶν, τὰ ἐμβάμματά των καὶ τὰ ὑδροφόρα των πλακοῦντια, διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ ὁ πολιτισμὸς· ἐνδύομεθα κατὰ τὰς ἐφημερίδας τοῦ συρμού, καὶ αἰσχυρόμεθα φοροῦντες στενάς περισκελίδας, καθ' ἃν χρόνον φέρουσιν αὐτάς εὐρείας οἱ παρισινοί, διότι τοῦτο ὑπαγορεύει ἡ πρόοδος· ἀνατρέφομεν τὰ τέκνα ἡμῶν οὐχὶ πλέον ἡμεῖς καὶ αἱ σύζυγοι ἡμῶν ὡς οἱ χθές καὶ πρόην, οἱ εὐρωτιῶντες ἡμῶν καὶ ἀπολίτιστοι πατέρες καὶ πάπποι, ἀλλὰ διὰ τοῦ γυναικείου συρφετοῦ τῶν παρισινῶν τριόδων, ὅθεν συλλέγομεν τὰς παιδαγωγούς τῶν υἱῶν ἡμῶν καὶ τῶν θυγατέρων, πρόφασιν μὲν ἔχοντες κωμικὴν, ὅτι ἀπαρχιτήτως πρέπει τὰ νήπια ἡμῶν νὰ ψελλίζωσιν ἀπὸ τοῦ πέμπτου τῆς ηλικίας των ἔτους πέντε λέξεις γαλλικὰς, καὶ τοῦτο διότι οὕτως ἐπιτάσσει ὁ ἐξευγενισμὸς, μὴ αἰσθανόμενοι δὲ ὁποῖον μόλυσμα ἐγκεντρίζομεν εἰς τὰς ἀπαλὰς ἐκείνας τῶν ἀθῶων νηπιῶν ψυχὰς· ἀξίωσιν ἔχουμεν νὰ κοσμῶνται αἱ σύζυγοι ἡμῶν καὶ αἱ ἀδελφαὶ καὶ αἱ θυγατέρες ὡς αἱ πρόσφατοι τῶν ἐφημερίδων τοῦ συρμού εἰκόνας, διότι ἐντρεπόμεθα ἄλλως νὰ παριστάμεθα πρεσβυτιζόντες· διασκεδάζομεν τέλος, ὡς διασκεδάζουσιν οἱ γάλλοι, συνερχόμεθα εἰς τὰς ἐσπερίδας ἡμῶν τὴν δεκάτην ὥραν τῆς νυκτός, διότι οὕτως εἰθίσται πλέον ἐν τῷ μεγάλῳ κόσμῳ, πίνομεν τέϊον καὶ οὐχὶ πλέον καφέν, διότι ὁ καφὲς εἶνε κοινὸς καὶ πρόστυχος. . . — τί τὸ παράδοξον, ὅτι ἐπεθυμήσαμεν καὶ θέατρον γαλλικὸν τοῦ συρμού, τουτέστι βωμολοχίαν καὶ κορδακισμόν; Τὸ ἔν εφερε τὸ ἄλλο, καὶ τοῦτο ἐδικαιολόγησεν ἐκεῖνο.

Τί ὅμως εἶνε τὸ ἐπαγωγὸν τοῦτο γαλλικὸν θέατρον, ὅπερ ἀπὸ ἐξ ἤδη ἐτῶν εἰσηγάγομεν παρ' ἡμῖν ὡς ἀναπόδραστον κοινωνικὴν ἀνάγκην; τί δὲ ἰδίως καὶ ποῖον εἶνε τὸ θέατρον ἐκεῖνο, ὅπερ κατ' ἐξοχὴν ἐπέτυχε παρ' ἡμῖν καὶ ἐχειροκροτήθη, ἡ μελοκωμωδία τουτέστι καὶ τὸ βωμολοχικὸν μελόδραμα;

Σκύβαλον εὐτελεὲς ὑπὸ ἔποψιν καλλιτεχνικὴν, βδελυγμία ὑπὸ ἔποψιν αἰσθητικὴν, νόσος δὲ αὐτόχρημα καὶ μίasma ὑπὸ ἔποψιν ἠθικὴν.

Δὲν λαλοῦμεν, ἐννοεῖται, περὶ τῆς καθαυτῆς κωμωδίας, καὶ τοῦ οὕτω καλουμένου κωμικοῦ μελοδράματος (*opéra-comique*), διότι δυστυχῶς ἀμφοτέρω τὰ εἶδη ταῦτα τῆς γαλλικῆς σκηρικῆς παραγωγῆς, τὰ ἐν γένει μὲν τιμῶντα τὴν νεωτέραν ἐν Γαλλίᾳ δραματικὴν καὶ μουσικὴν τέχνην, ἰδίᾳ δὲ πλεῖστα δυνάμενα νὰ ἐπι-

δείξωσιν ἀληθῆ ἀριστοτεχνήματα, ἀπέτυχον ἐν Ἀθήναις, μετὰ πολλὰς μεταίαις ἀποπειρας, καὶ πικρὰν μόνον ἐδίδαξαν μετάνοιαν εἰς τοὺς ἀποπειραθέντας τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν θεατρῶνας. Δὲν φρονοῦμεν δὲ, ὅτι δύναται τις νὰ συμπεράνη τὸ ἐναντίον ἐκ μικρῶν τιῶν καὶ μεμονωμένων ἐπιτυχιῶν ὀλίγων κωμικῶν μελοδραμάτων, ἅτινα ἤρσαν καὶ ἐπεδοκιμάσθησαν παρὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινού, διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι ἄλλα μὲν αὐτῶν εἶχον πρόδηλον τὴν τύπον τῆς συγγενείας πρὸς τὸ βωμολοχικὸν μελόδραμα, ἄλλα δὲ, ὡραὶ τῆς ἰταλικῆς τεχνοτροπίας μιμήσεις, περιεῖχον ἑλαφρά τινα καὶ εὐρυθμὰ μελωδήματα εὐχερῶς ἀπομνημονευόμενα καὶ συριπτόμενα κατόπιν εἰς τὰς ὁδοὺς. Ἐν γένει τὸ κωμικὸν μελόδραμα καὶ ἡ καθαυτὴ κωμωδία ἀπέτυχον ἐν Ἀθήναις, καὶ ὁ λόγος εἶνε λίαν ἀπλούς· τὸ εἰς ἀκρόασιν αὐτῶν παριστάμενον συνήθως κοινόν, πλὴν ὀλίγων ἀλλ' ἀσημάντων ἐξαιρέσεων, ἐστερεῖτο τὰ δύο ἀπαραίτητα εἰς κατανόησιν καὶ ἐκτίμησιν αὐτῶν προσόντα, βλαθεῖαν δηλαδὴ καὶ πλήρη γνώσιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ μουσικὸν αἶσθημα λεπτὸν καὶ μεμορφωμένον. Διὰ τοῦτο δὲ, μὴ δυνάμενον φυσικῶς νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐφυῖαν τῆς φράσεως ἐν τῇ γαλλικῇ κωμωδίᾳ, τὴν κομψότητα τῆς διαλεκτικῆς καὶ πάσας αὐτῆς τὰς λοιπὰς λεπτότητας, τὰς ἀπαραιτήτους ἐν τοῦτοις εἰς πλήρη τοῦ ὅλου κατανόησιν, ἀπέστρεψε τὸσάκις τὸ πρόσωπον ἀπὸ πολλῶν ἀριστουργημάτων τῆς νεωτέρας γαλλικῆς δραματικῆς τέχνης, καὶ ἀφῆκε κενὰ τὰ θρανία πρὸ τῆς *Γυναικείας Μάχης*, τῆς *Ἀστασίας*, τοῦ *Συζύγου ἐν Ἐξοχῇ*, τῆς *Λευκῆς Τριχός*, τῆς *Ἰδιοτροπίας*, καὶ τοσοῦτων ἄλλων ἀληθινῶν κειμηλίων τοῦ νεωτέρου γαλλικοῦ θεάτρου. Διὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης λόγον δὲν ἐδόνατο τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν, πλὴν τῆς μουσικῆς μεμορφωμένης ἀλλ' ἀσημάντου ἀριθμητικῆς μερίδος αὐτοῦ, νὰ αἰσθανθῆ καὶ κατανόησῃ τὰ θέληγτρα τῆς ἀορίστου ἐκείνης καὶ νεφελώδους οὕτως εἰπεῖν, ἀλλ' εὐφροῦς ὅμως καὶ ἀδιάστου μελωδίας, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν καὶ τὸ κέντρον χαρακτηριστικὸν τοῦ γαλλικοῦ κωμικοῦ μελοδράματος. Οὕτω δὲ ὑπέλαβε πτωχεῖαν μὲν τὴν ἑλλειψιν παταγώδους ἀρμονίας, ἑλλειψιν εὐρέσεως τὴν ἀπουσίαν ἁσμάτων ῥυθμικῶν καὶ μονοτόνων, καὶ ψυχρότητα τέλος τὴν ἡρεμον ἐκείνην αἰσθηματικότητα τοῦ μέλους καὶ τὴν περὶ τὴν ἐκφράσιν αὐτοῦ γαλήνην, ἥτις ὅμως τοσαύτην ἔχει τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν βαθύτητα. Πόσοι, διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἐξετίμησαν ἐν Ἀθήναις τὴν *Λευκῆν Γυναῖκα*; πόσοι τὸ *Mélar Dóμιρον*; πόσοι τὴν *Mignon*; Ὀλίγοιτοι πάντως, καὶ αὐτοὶ δὲ ἠρυθρίων πολλάκις ἀποτολμώντες νὰ ἐκφράσωσιν ἀπροκαλύπτως τὴν γνώμην των. Οἱ πλεῖστοι ὅμως, ἡ μεγάλη τοῦ κοι-

νοῦ πλειονοψηφία, ἐχειροκρότου ἐκ γοητείας καὶ ἐπατάγου ἀληθῶς ἐκ παραφορᾶς πρὸς τὰ ἀσεμνολογήματα καὶ τοὺς ὀρηκτικούς ῥυθμούς τῆς Κόρης Ἀρχοῦς, πρὸς τὰς ἀνόστους εὐφυολογίας καὶ τὰς ἀκόσμους χειρονομίας γυναικῶν ἀγοραίων, καὶ δις ἀπήτου καὶ τρεῖς πολλακὴν τὴν ἐπανάληψιν τοῦ κόρδακος, καὶ ἐθοροῦθον δίκην δαιμόνων ἐκθεσθευμένων ὅπως ἀναπετασθῆ καὶ πάλιν ἡ αὐλαία, καὶ χορευθῆ ἀπ' ἀρχῆς ὁ προσφιλὴς ἐκεῖνος καὶ εὐσχημος χορός.

Τὸ πρᾶγμα εἶνε λυπηρὸν, ἀλλ' ὅμως ἀληθές. Ἀναφέρομεν δὲ τὸ γεγονός, οὐχὶ ὅπως ἰσχυρισθῶμεν, ἐπ' αὐτοῦ βασιζόμενοι, ὅτι τὸ ἀθηναϊκὸν κοινὸν εἶνε τοσοῦτον αἰσθητικῶς καὶ ἠθικῶς ἐκκελυμένον, ὥστε ἐν γνώσει καὶ ἐπιγνώσει ἐπιδοκιμάζει καὶ χειροκροτεῖ τοιαύτας ἀηδίας. Δὲν δύναται τις ὅμως νὰ ἐξηγήσῃ ἄλλως τὴν ἐπιδοκιμασίαν του, ἢ ἀποδίδων αὐτὴν, λίαν εὐλόγως καὶ δικαίως, εἰς τὴν ἔλλειψιν καλλιθητικῆς μορφώσεως. Ὅπως δὴ ποτε βέβαιον εἶνε, ὅτι παρ' ἡμῖν τὰ μὲν ὑγιά καὶ ἄξια λόγου προϊόντα τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἀπέτυχον, ἀκατάληπτα καὶ ἀνεκτίμητα, ἐπέτυχον δὲ τοῦναντίον τὰ ἀπόβλητα ἐκεῖνα κερδοσκοπικὰ γενήματα τῶν παρισινῶν θεάτρων, ὧν ἀνωτέρω ἐξεθήκαμεν τὸν πρῶτον τῆς ὑπάρξεως λόγον. Ὅτι δὲ τὰ προϊόντα ταῦτα, τὰ τε δραματικὰ καὶ μουσικὰ, εἶνε κατὰ πάντα λόγον αἰσθητικὰ ἐξαμβλώματα, δὲν ὑπάρχει μὲν βεβαίως ἀνάγκη νὰ καταδειχθῆ πρὸς τοὺς γνωρίζοντας αὐτὰ καὶ δυναμένους ἀπαθῶς νὰ τὰ κρίνωσι, πρέπει ὅμως ἐν ὀλίγοις νὰ ἐξηγηθῆ πρὸς τοὺς ἀγνοοῦντας καὶ ἀδυνατοῦντας ἐξ οἰοῦν δὴ ποτε λόγου νὰ ἐγκύψωσι εἰς μελέτην αὐτῶν ἐνδελεχῆ. Τὰ ἔργα ταῦτα, τὰ ἐξ οὐδεμιᾶς, ὡς προσέπομεν, προόδου ἢ ἀνάγκης τῆς δραματικῆς ἢ μουσικῆς τέχνης γεννηθέντα, οὐδὲν ἀπολύτως ἔχουσι τὸ δυνάμενον νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιεικεστέραν κριτικὴν. Οὐτε ὑπόθεσις οἷα δὴ ποτε, πιθανὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα, ὑπόκειται αὐτοῖς εἰς βάσιν, οὔτε χαρακτηριστὴς δραματικοί, ἀληθεῖς καὶ δυνάμενοι νὰ δεσμεύσωσι τὴν προσοχὴν τοῦ κοινού, φέρονται δι' αὐτῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, οὔτε περιπέτεια τεχνικὰ καὶ ἐπιδεξίως συννησθέντα συνυφαίνουσι τὸ ὄλον, οὔτε καὶ λεπτομέρειαι γνησίως εὐφυεῖς ἀνυψοῦσι τὴν καθ' ὅλου τοῦ ἔργου ἀνοῦσιον πεζότητα. Ἀπιθανότητες μόνον καὶ παραδοξολογίαι ἐν τοῖς καθ' ὅλου, τερατολογήματα δὲ καὶ ἄκοσμοι βωμολογίαι ἐν τοῖς ἐπὶ μέρει συναποτελοῦσι τὸ περίεργον ἐκεῖνο κράμα, ὅπερ διπλοῦν ἰδίως, ἀπόβλητον δὲ πάντῃ ἔχει τὸν σκοπὸν, νὰ κινήσῃ μὲν τὸν παταγῶδη γέλωτα τοῦ ὄχλου, νὰ πληρώσῃ δὲ τὰ βλακάντια τοῦ θεατρῶνου καὶ τῶν ἀσμένως τὰ πάντα τοῖς πᾶσι γινομένων συγγραφῶν αὐτοῦ. Ὑπὸ ἔποψιν δὲ μουσικὴν, ἔτι μείζων καὶ πρόδηλος εἶνε ἡ τεχνικὴ αὐτῶν

πτωχεῖα, καὶ ἔτι ἀθλιωτέρα ἡ παντελής αὐτῶν γυμνότης. Ἐν μόνον, ὡς πρὸς τοῦτο, ἀρκεῖ νὰ παρατηρηθῆ, ὅπως δειχθῆ τῶν λόγων ἡμῶν ἡ ἀλήθεια. Οὐδὲν, ἀπολύτως οὐδὲν τῶν βωμολογικῶν ἐκείνων μελοδραμάτων μέλος ὑπάρχει, τὸ μὴ δυνάμενον νὰ χρησιμοποιηθῆ εἰς ὄρηκσιν πόλικας τινός, ἢ στροβίλου ἢ ἀντιχόρου ἢ μαζοῦρκας. Πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς ἄσματα, εἴτε μονωδία (solos) ἢ πολυωδία (ensembles), δύνανται κάλλιστα νὰ χρησιμεύσωσι εἰς χορευτικὴν διασκέδασιν, χωρὶς μὴδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ βλαβῆ ὁ χαρακτήρ αὐτῶν. Εἰσὶ δὲ καὶ ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν μελωδήματα κοινὰ καὶ χυδαῖα, στερούμενα συνήθως χάριτος καὶ πάντοτε πρωτοτυπίας, ὁμοιάζοντα δὲ πρὸς ἄλλα ὡς ὁμοιάζουσιν ἐν ὄλω καὶ τὰ περιέχοντα αὐτὰ μελοδράματα, ὡς ὁμοιάζουσιν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα αἰ γελοῖαι καὶ ἀπίθανοι περιπέτεια εἰς ἃ ἀναφέρονται, καὶ τὰ πρόστυχα σκώμματα ἄτινα σχολιάζουσι.

Τοιαῦτα, δι' ὀλίγων εἰκονιζόμενα, εἰσὶ τὰ δραματικὰ καὶ μουσικὰ ἔργα, ἄτινα μετὰ παραφόρου πολλακὴς ἐνθουσιασμοῦ ἐχειροκρότησε τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν. Καὶ ὅμως τοσοῦτον δυστυχῶς ὑπῆρξε γενικὴ ἢ ἐνθους ὑπὲρ αὐτῶν παραφορὰ καὶ τοσοῦτον ἐπιδημικὴ ἡ νόσος, ὥστε πάντοτε σχεδὸν ὑπῆρξε πλήρης τοῦ θεάτρου ἡ αἴθουσα, ὁσάκις τὰ μελοδράματα καὶ αἱ μελοκωμωδία ἐκεῖναι ἐδόθησαν ἀπὸ σκηνῆς, καὶ εἰδομεν πολλακὴς, ἐρυθριῶντες καὶ αἰσχυρόμενοι, σεμνὰς δεσποινίδας καὶ σοβρὰς δεσποίνας παρισταμένας εἰς ἀκρόασιν αὐτῶν, καὶ ἠκούσαμεν μετ' ἐνδομούχου τῆς καρδίας ἡμῶν ἄλγους παταγούντας ἐξ ἀγαλλιᾶσεως καὶ μαινομένους οὕτως εἰπεῖν πρὸς τὰ θέλητρα τῶν καλλιτεχνικῶν ἐκείνων ἐκτροπμάτων ἄνδρας σπουδαίους, εἰς οὓς ἡ κοινωνικὴ καὶ αὐτῶν θέσις, ἂν μὴ τι ἄλλο, ἐπέβαλλε μείζονα περίσκεψιν καὶ αἰδηροσεστέραν τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν ἐκδήλωσιν. Οὕτως εἰδομεν δις καὶ τρεῖς πολλακὴς ἐπαναλαμβανόμενον τὸν κόρδακα, χάρις εἰς τὴν θορυβῶδη ἀπαίτησιν τῶν φειδροτέρων ἐκ τῶν θεατῶν, καὶ ἠκούσαμεν δις τὸ Oh! là, là, malheur! καὶ ἀπλησυσμεν πολλακὴς κατ' ἐπανάληψιν τῶν σεμνῶν χειρονομιῶν τῶν ἀγοραίων γυναικῶν.

Ἀναντίρρητον λοιπὸν εἶνε, καὶ ἀποδεδειγμένον πλέον ἀρκούντως ἐκ τῆς πικρᾶς τοῦ παρελθόντος πείρας, ὅτι τὰ σὺβάλα μόνον καὶ τ' ἀποκαθάρματα τοῦ σημερινοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἀσμενίζει ἡ πλειοψηφία τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινού, καὶ ὅτι διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν λόγον δὲν δύναται οικονομικῶς νὰ ὑπάρξῃ ἐν Ἀθήναις ἄλλο γαλλικὸν θέατρον, ἢ τὸ ἐκτελοῦν ὀφφεμπαχιάδας καὶ μελοκωμωδίας. Καὶ ἀφορμὴ μὲν τούτου εἶνε ἡ ἀτελής καλλιαισθητικὴ μόρφωσις τοῦ κοινού, συμπέρασμα δὲ φυσικῶς ἐπερχόμενον εἰς τὴν διάνοιαν παντὸς ἀπαθοῦς καὶ ἀπροκαταλή-

που κριτοῦ, ὅτι ἐν χώρᾳ, ὅπου τὸ κοινὸν δὲν δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ καὶ μορφώσῃ τὸ θέατρον, τὸ θέατρον ἀναγκαιῶς πρέπει νὰ μορφώσῃ τὸ κοινόν. Πρὸς τοῦτο ὅμως πρέπει εἰς ἀνωτέρας καὶ ἀρροδίως μερίμνης νὰ ἐπιβληθῇ τὸ πρέπον θέατρον εἰς τὰς Ἀθήνας, προγραφόμενων μὲν ἀδυσωπήτως τῶν ἀηδιῶν, ὅσας ἐπὶ πέντε ἤδη ἔτη ἐγεγύθημεν πρὸς μεγίστην ἐθνικὴν ζημίαν, ὀργανιζομένων δὲ καὶ ἐμψυχουμένων θεαμάτων ὕγιων καὶ προσφόρων εἰς ἀναιτροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ λαὸς οὗτος νοσεῖ δυστυχῶς λιμνημαρξίαν, καὶ ἔχει ἀπραϊτήτων διαίτης ἀνάγκην.

Ἄς μεριμνήσωσι περὶ τούτου οἱ εἰς τοῦτο κεκλημένοι, καὶ ἄς μεριμνήσωσι ταχέως, διότι οὔτε περὶ παρωνυχίδος πρόκειται, οὔτ' ἐξ ἑαυτῶν συνήθως θεραπεύονται τὰ τοιοῦτου εἶδους νοσήματα.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΟΥ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ

[Ἀπόσπασμα.]

Ἀγαπητοί μου Γαλαξειδιῶται,

Ἦτανε βέβαια ἀπὸ τὸν Θεὸν γραμμένο νὰ δράξωμε τὰ ἄρματα μία ἡμέρα, καὶ νὰ χυθῶμε καταπάνω στοὺς τυράννους μας, ποῦ τόσα χρόνια ἀνελεήμονα μᾶς τυραγενοῦν. Τί τὴ θέλουμε, βρὲ ἀδέρφια, αὐτὴ τὴ πολυπικραμένη ζοῆ, νὰ ζοῦμε ἀποκάτω στὴν σκλαβιά, καὶ τὸ σπαθὶ τῶν Τούρκων ν' ἀκονιέται εἰς τὰ κεφάλια μας; δὲν τηράτε ποῦ τίποτα δὲν μᾶς ἀπόμεινε; αἱ ἐκκλησίαι μας γενήκανε τζαμιά καὶ ἀχούρια τῶν Τούρκων, κανέννας δὲν μπορεῖ νὰ πῆ πῶς τάχα ἔχει τίποτε ἐδικό του, γιὰ τὸ ταχὺ βρίσκειται φτωχὸς σὰ διακονιάρης στὴ στρατὰ αἱ φαμελιές μας καὶ τὰ παιδιὰ μας εἶναι στὰ χέρια καὶ στὴ διάκρισι τῶν Τούρκων. Τίποτα, ἀδέρφια, δὲν μᾶς ἔμεινε· δὲν εἶναι πρέπον νὰ σταυρώσωμεν τὰ χέρια, καὶ νὰ τηρᾶμε τὸν οὐρανὸν ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωκε χέρια, γινώσι καὶ νοῦ· ἄς ρωτήσωμε τὴν καρδιά μας καὶ ὅ,τι μᾶς ἀπαντηχάινει ἄς τὸ βάλωμεν γλήγορα σὲ πρᾶξιν, καὶ ἄς εἴμεθα, ἀδέρφια, βέβαιοι τὸ πῶς ὁ Χριστὸς μας ὁ πολυαγαπημένος θὰ βάλῃ τὸ χεῖρ ἀπάνω μας. Ὅ,τι θὰ κάμωμε, πρέποντας εἶναι νὰ τὸ κάμωμε μίαν ὥραν ἀρχίτερον, γιὰ τὴ ὕστερον θὰ κτυπάμε τὸ κεφάλι μας. Τώρα ἡ Τουρκία εἶναι μεπερδεμένη σὲ πολέμους καὶ δὲν ἔχει ἀκέρινα νὰ στείλῃ καταπάνω μας. Ἄς ὠφεληθοῦμε ἀπὸ τὴν περίστασι, ὅπου ὁ Θεὸς, ἀκούοντας τὰ δίκαια παράπονά μας, ἔστειλε διὰ ἐλόγου μας μία ὥρα πρέποντας εἶναι νὰ ξεσπάσῃ αὐτὸ τὸ μαρξί, ὅπου μᾶς τρώγει τὴν καρδιά. Στὰ ἄρματα, ἀδέρφια· ἢ νὰ ξεσκλαβωθοῦμε, ἢ νὰ πεθάνωμε· καὶ βέβαιον καλλίτερον θάνα-

το δὲν μπορεῖ νὰ προτιμηθῇ κάθε χριστιανὸς καὶ Ἕλληνας.

Ἐγὼ καθὼς τὸ γνωρίζετε καλότατα, ἀγαπητοί μου Γαλαξειδιῶται, ἐμπορῶ νὰ ζήσω βασιλικὰ μὲ πλοῦτη, τιμαῖς καὶ δόξαις· οἱ Τούρκοι ὅ,τι καὶ ἂν ζητήσω μοῦ τὸ δίνουνε παρακαλῶντας· γιὰ τὸ σπαθὶ τοῦ Ὀδυσσεᾶ δὲν χωρατεύει· ἔπειτα κοντὰ στὰ ἄλλα ἐνθυμοῦνται τὸν πατέρα μου ποῦ τοὺς ἐξεμάτισε. Μὰ σὺ λέγω τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, ἀδέρφια, δὲ θέλω ἐγὼ μονάχα νὰ καλοπερῶ καὶ τὸ γένος μου νὰ βογκᾷ στὴ σκλαβιά· μοῦ καίεται ἡ καρδιά μου σὰ βλέπω καὶ συλλογιόμηναι πῶς ἀκόμα οἱ Τούρκοι μᾶς τυραγενοῦν.

Ἀπὸ τὸ Μωριά μοῦ στείλανε γράμματα πῶς εἶναι τὰ πάντα ἔτοιμα. Ἐγὼ εἶμαι στὸ ποδάρει μὲ τὰ παλληκάρια μου· μὰ θέλω πρῶτα νὰ ἦμαι βέβαιος τὸ πῶς θὰ μὲ ἀκολουθήσετε καὶ ἐσεῖς· ἂν ἐσεῖς κάμνετε ἀρχὴ ἀπὸ τὴ μιά μεριά καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ἄλλη, θὰ σηκωθῇ ὅλη ἡ Ῥούμελη· γιὰ τὸ κόσμος φοβεῖται· μὰ σὰν ἰδῇ ἐλόγου σας, ποῦ ἔχετε καρᾶσια, καὶ ξέρετε καλλίτερα τὰ πράγματα, τὸ πῶς σηκώνετε τὸ μπαϊράκι, θεὰ τελειώσε ὄχι καλλίτερα τὸ πρᾶγμα.

Χαιρετίσματα σὲ ὅλους τοὺς φίλους πέρα καὶ πέρα.

Σὺς χαιρετῶ καὶ σὺς γλυκοφιλῶ.

22 Μαρτίου 1821.

Ὁ ἀγαπητὸς σας

ΟΔΥΣΣΕΟΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ.

Ἐκ τοῦ γ' τόμου τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μυθιστορήματος τοῦ ἐν Λειψίᾳ περιωνόμου καθηγητοῦ Γεωργίου Ἐβερς «Ἡ Αἴγυπτος βασιλοῦσαι», ἀποσπῶμεν τὰ ἐπόμενα ἐκ τῆς πολιτικῆς διαθήκης τοῦ βασιλέως Ἀμάσιος.

Σ. τ. Δ.

ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ ΘΗΗΣΚΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ.

Λίσθάνομαι, ὅτι τὸ τέλος μου προσεγγίζει. Ἄς σοὶ εἶπω, υἱέ μου καὶ διάδοχε, τὴν τελευταίαν μου θέλησιν· πρᾶξον κατ' αὐτήν, διότι σοὶ λαλεῖ ἡ πείρα! Πλὴν φεῦ, ἐν τῷ μακρῷ βίῳ μου ἑκατοντάκις εἶδον, ὅτι ὅλοι οἱ βιωτικοὶ κανόνες, τοὺς ὁποίους ἄλλοι μᾶς δίδουσιν, εἰσὶν ἀνωφελεῖς· εἰς οὐδένα ἐπετράπη ν' ἀποκτῇ πείραν ὑπὲρ ἄλλου. Μόνον δι' ἰδίων ζημιῶν καθίσταται τις προνοητικὸς, συνετὸς δὲ μόνον δι' ἰδίας μαθήσεως! Ἀναδύινεις ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐν ἡλικίᾳ ὠρίμῳ, υἱέ μου, καὶ ἔλαβες τὸν καιρὸν νὰ σκεφθῆς περὶ δικαίου καὶ ἀδίκου, περὶ ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ, καὶ νὰ ἴδῃς καὶ νὰ συγκρίνης ἀντικείμενα ποικίλα. Διὰ τοῦτο δὲν σοὶ δίδω γενικὰς διδασκαλίας, ἀλλὰ περιορίζομαι εἰς τινὰς ὠφελίμους συμβουλὰς. Σοὶ τὰς προσφέρω διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς, φοβοῦμαι ὅμως ὅτι θὰ τὰς δεχθῆς διὰ τῆς ἀριστερᾶς. Πρὸ πάντων γινώριζε, ὅτι κατὰ